

bine, kao i pomoć herojske slobode. Zato se ova osećanja rađaju samo u auri tragičnog mita. No, ta osećanja su li izvestan oblik razumevanja: junak postaje vidovit. Izgubiv vid, Edip stiće Tiresijinu vidovitost. Pa ipak, ono što polima, što on ne zna nikako na objektivnim i sistematičnim način. još je Hesiod rekao: *Pathōn de te nepios egnō*, patnja vraća razum ludom (*Travaux*, 218).

Talkvo je oslobađanje koje više nije izvan tragičnog, već u tragičnom: estetička transpozicija straha i sažaljenja posredstvom delovanja mita koji je postao poezija i zahvaljujući za nosu kojoj dolazi od prizora.

- ¹ Max Scheler, *Le Phénomèn du tragique*, trad. fr., M. Dupuy, Paris 1952
- ² *Ibid.*, str. 110.
- ³ Ovo poglavlje duguje mnogo čitanju knjige Gerharda Nebela *Weltangst und Götterzorn, eine Deutung der griechischen Tragödie*, Stuttgart, 1951.
- ⁴ Kurt Latte, *Schuld und Sünde in der griechischen Religion*, Arch. f. Rel. (20), 1920—1921, str. 254—298. W. Ch. Greene, *Moirā, Fate, Good and Evil in Greek Thought*, Harvard Univ. Press, 1944. E. R. Dodds, *The Greeks and the irrational*, Univ. Calif. Press, 1951. H. Fränkel, *Dichtung und Philosophie des frühen Griechentums*, (Am. Phil. Ass., XIII, 1951).
- ⁵ E. R. Dodds, *op. cit.*, pogl. I, *Agamemnon Apology*, II, 19, 86 sq. Značajnu studiju o psihologiji i teologiji smućivanja čoveka kod Homera naći ćemo u *History of Nilsson, Götter u. Psychologie bei Homer*, ARW, XXII (1934); kao i u *History of Greek religion*, str. 165—173.
- ⁶ Snell, *Die Entdeckung des Geistes*, Hambourg 1955, proučava predstavljanje čoveka kroz homerovski rečnik (11—42) i pokazuje odsustvo izraza za označavanje telesnog jedinstva, što će kasnije sintetizovati reč *sōma*, uz istovremenu razudenost psihološkog rečnika: *psychē* napušta čoveka na samrti, a da se njena uloga za života ne opaža; *thymos* izaziva emocionalne pokrete, a *noos* stvara misli; Homeru je podjednako nepoznato duševno kao i fizičko jedinstvo, pa i suprotnost duša-telo.
- ⁷ Sudaje kod Homera imaju atribute prelje; one su isto tako te koje oslobađaju nužnosti, jake i satiruće boginje kojima se teško odoleva (Greene, *op. cit.*, str. 10—28).
- ⁸ Hesiod teži »netragičkom« tipu, kada iz najstarijeg naraštaja bogova izvodi zle sile; *Moros* i *Thanatos* su sinovi Noći (*Thēog.*, 211), ali isto tako i *Mōmos*, *Poruga*, *Oldzys*, *Mulka*, *Hesperide* što s onu stranu Okeana čuvaju zlatne jabuke, kao i *Apaiē* i *Philotes*, *Geras* i *Eris* (Kerenyi, *La mythologie des Grecs*, fran. prev. Paris 1952, str. 35—36). Taj mitološki skup koji Kerenyi naziva olimpijskim božanstvima jeste fantastični spoj zastrašujućih pojava na koje će se okomiti Zevsova pravedna vladavina. Zanimljivo je videti kako se te figure dvoume između dva tipa, »tipa« drame stvaranja ka kome ih vuče teogonija i »tipa« zlog boga ka kome ih vuče epopeja. Klemans Ramnu (Ram-noux), u knjizi *Noć i njena deca*, pokazuje da, pored ostaloga, ove figure osciliraju između dva »nivoa«, nivoa arhaičnih slika (ili čak infantilnih, poput slike oca ljudoždera i kastriranog oca) i nivoa stvaranja fizičkih pojmova. Priča o kastriranju Kronosa još je na strani naivnog mito-poetskog stvaranja, kosmogonski fragment (115—138, 211—232) već je blizak spekulaciji o stvaru (*op. cit.*, s. 62—108).
- ⁹ E. R. Dodds, *op. cit.*, kao izvor toga tragičnog smisla *phthonos* spominje Simonida, Teognida i Solona; moralno produbljivanje *phthonos* nastavlja se zajedno s produbljivanjem *hybris*: preterano dobro vodi uživanju koje

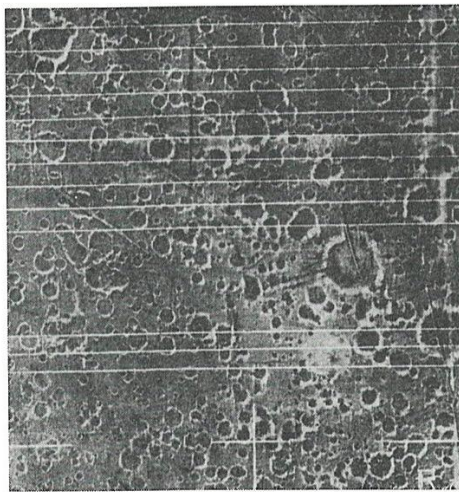
- izaziva oholost, a ova zavisti bogova; videćemo šta su tragičari uradili od para koji čine oholost i zavist.
- ¹⁰ Stihovi iz tragedije *Persijanci* dati su u prevodu Miloša N. Đurića (prim. prev.).
 - ¹¹ G. Nebel, *op. cit.*, *les Perses*, str. 11—48.
 - ¹² Werner Jäger, *Paideia I*, str. 307—343; odeljak »Eshilova drama« snažno naglašava vezu Solon—Eshil.
 - ¹³ Wilamowitz-Möllendorf, *Aischylos Interpretationen*, str. 114—162; Maurice Croiset, *Eschyle, Etude sur l'invention dramatique dans son théâtre*, Paris 1928. Prometej je podoban i za očuvanje veze između tragike i prizora.
 - ¹⁴ Louis Séchan, *Le mythe de Prometée*, Paris 1951; ova knjiga je vrlo dragocena zbog situiranja mita u tradiciji kulta vatre i njenog obnavljanja, zbog ponovnog uvođenja teme krivice Prometeja u kontekst teomahije i, naj-zad, zbog uočavanja dvosmislenosti Prometeja, dobročinitelja-grešnika, i Zevsa boga srdžbe na putu ka religiji pravde i mudrosti.
 - ¹⁵ G. Nebel, *op. cit.*, str. 49—88.
 - ¹⁶ In *Leokratem*, 92, citirano kod E. R. Dodds, *op. cit.*, str. 39; to je već ono *quem deus vult perdere, prius dementat*.
 - ¹⁷ Brojni su lirski izrazi te tragičke teologije: *Persijanci*, 354, 472, 808, 821; *Agamemnon*, 160 sq, 1486, 1563 sq, itd; nigde ona nije tako otvoreno izražena kao u horu *Antigone*, kojim E. R. Dodds završava svoju studiju o *guilt-pattern*: »O srećnika kojima život ne okusi zlati Kome bogovi kućom potresu, tog jadi ne minu, već svaki mu naraštaj vazda prate... Pa odsad unapred, k'o pre, taj zakon uvek važiće: za sveg života smrtniku nijednome čas ne prođe izvan jada. Nada, bludnica velika, mnogim ljudima pomaže, a mnogima je dim nestalnih, praznih želja; ne znadu što im gmiže, dok žarki oganj noge im oprži. Slavljenu reč pametno neko izusti: kad u jad koga baci bog, on za zlo to ne uzima, no dobra traži u tome; a kratak trenutak boravi izvan jada.« *Antigona*, 582—625 (prevod Miloš N. Đurić).
 - ¹⁸ E. R. Dodds, *op. cit.*, str. 57, zapaža da Platon propušta da navede kraj toga fragmenta o *hybrisu* Niobe, koji pretpostavlja i izvestan čovekov udeo u vlastitoj sudbini (*mē trasystemin*).
 - ¹⁹ Nebel, *op. cit.*, str. 169—231; »Antigona i surovi svet mrtvih«, »Kralj Edip i bog gneva«, Werner Jäger, *Paideia I*, 343—363.
 - ²⁰ Nebel, *op. cit.*, str. 233—253, »Blažena smrt u *Edipu na Kolonu*«.
 - ²¹ Karl Jaspers, *Von der Wahrheit*, str. 915—960.
 - ²² O toj ulozi Apolona u okajavanju grehova vidi u knjizi: Nilsson, *A history of Greek religion*, Oxford 1925, gl. VI: Apolon ostaje učitelj svete pokore u slučaju krvne krivice, čak i kada je Država preduzela kažnjavanje pokornika. Nilson, iako ističe doprinos apolinjskog obreda moralnoj čistoti i činilaca. Nilson, iako ističe doprinos apolinjskog obreda moralnoj čistoti i činilaca. Nilson, iako ističe doprinos apolinjskog obreda moralnoj čistoti i činilaca. Nilson, iako ističe doprinos apolinjskog obreda moralnoj čistoti i činilaca. Nilson, iako ističe doprinos apolinjskog obreda moralnoj čistoti i činilaca.

S francuskog preveo Zoran STOJANOVIĆ

kriterijum rođenja

jure detela

Bog iskušava, ja ne. Ja samo proveravam što je javljeno. U Bogu nema sumnje i nema pakosti. Zvezdano dete u laponskoj legendi — statusni simbol. ZATO je za mene sreća ako se krećem po sećivu. FULL SUS! Transcendirati ulovljenost u spoznaji? Uključujući i znamenje smrti? Kako se moja čulnost raspršuje! Nema više zakona za moje oči. Krv teče po svetu, ipak uzalud. Ništa nije s njom ispravljeno. Nikakav greh njome se ne spira. Nedostaje joj celi komadić. Čini mi se da kroz nju gledam iako ne vidim ništa sem nje.

Sada sam manji od svega što je bilo u istoriji svemira. Samo jedna trunka sreće koja uopšte nije moja. Iskra, okružena kompaktnom, ogromnom crninom, kao zavojem. Koji joj do kraja traži nešto strano. Kako je lepo ako se odrekneš i poslednje zaštite tela. I znaš da u svemiru nema ugla u koji se lebdjenje i plivanje potpuno slivaju.

I kad si zaklet u dvojnost sopstvenog uma kojega čitavu večnost misli nešto neznanu. Da! Biti čitavu večnost bez spasa! I biti ogromno znamenje smrti prostoju upotrebi raznih svetova prepušteno. Ne nalik anđelu koji se kreće i igra već masivno i fiksno. Još više! Biti jedina inkarnirana smrt. Prvi oglašavam njenu lepotu zauvek. Jer znam da joj za rođenje treba samo moje telo koje je večno. I sve polarizacije na žive i mrtve objavljuje kao zabludu. Dosta je samo jedna sudbina da se u njoj zapale sva vremena kao flash. U celoj istoriji ništa nije zaboravljeno. Bog se uči na mom primeru.